

Милан Ђокић

Успутна размишљања на начин сликарски

1.

Док смо брисали аутобаном, препуних белих, предимензионираних натписа реклама и обавештења најнормалнијом брзином од 150 асфалтних чворова на сат, у мислима сам прелиставао моменте са излета од пре неки дан до језера Валдек, једне добре, вештачке и маличасте сенке од језерчине, где обавезно постоји и један шлос и марабунту хорда од туриста. Ја никада не знам шта то најцивилизоване хорде траже, шта хоће, јер оне завирују свуда, претражују све, тамане пред собом све и свашта, и оду пре него човек и помисли да се у њиховим компјутерским главама сав материјал може регистровати и поставити на своја места. Како смо пре одласка разговарали о програму излета, разумео сам да ћу видети неки Маријентал у неком месту успут, а так када смо стигли у место које се зове Ехен, схватио сам да се ради о једном врло старом олтару из 1370. године, рађеном на дрвету у облику триптиха, са 13 сцена, где доминира Распеће, са неком драгом наивношћу у непропорционалној стилизацији фигура.

Хер Криге је у току пута ћутећи променио план у нашу

корист — возећи нас до Минхена, а сам ће се лако вратити до Штутгарта и пошто посети свог пријатеља сликара, који је од железничког магацина направио атеље да испуни свој програм, вратиће се по нас за повратак у Касел.

Поподне смо већ били у Вирцбургу. Ту је имало шта да се види. Очекивао сам да ћу видети Гриневалда, јер је то његово родно место, али у Маријенкапели видесмо само једну лошу копију његовог Изенхајмског олтара. Тилман Рименишнајдер. Овде смо га нашли доста и бољих и слабијих примерака. У Маријенкапели било је неколико добрих (фигура ритера Конрада Ф, Шаумберга, Адам и Ева), а затим равно по вредности портрет Мартина Ф. Заинсхајма од једног мајстора из 1434. год.

У Мајнфренкишес музеју у коме човек може да се изгуби у огромним собама и лавиринтима, да уђе у планове града, цртеже и макете да се уплаши у подрумским просторијама са нацентрираним огромним бачвама, да залута у прашину гвожђа, ритерских оклопа, накита и оружја, а ако је вешт да се снађе и без компаса и ако буде имао снаге моћи ће у једној неупадљивој просторијци да види и један приме-

рак Кранаха — Адама и Еву; поред дрвета добра и зла и три јабуке Ева је своју у десној руци већ загризла. Загрис и данас траје.

2.

Како треба посматрати слике Луке Кранаха Старијег? Прво, гледати по пола сата начин исликавања сваке површине, сутрадан се вратити и гледати по могућности непрофесионално. Зато је најприкладнија слика »Златно доба«. Обавезно отићи у Ливенбург замак и слушати концерт на флаутама.

У трећи мах ископирати композицију »Лот и његова кћи« из бечког музеја, затим је премазати препаратуром.

Следећи пут гледати као да ништа до тада ниси видео. Гледати само пажљиво.

3.

Систематски рад, систематско студирање. Свакодневно. Гете је имао у посебним фасциклама теме које су га обузеле, на којима је радио. Данас на једној сутра на другој према расположењу. Танхојзера је радио скоро 30 година. Кле је водио дневник, Бекман је свакодневно из дана у дан записивао у колико је устао, колико је радио, шта га је мучило, куда се кретао.

4.

Кле је себи ради решавања одређене проблематике давао неумољиве задатке чија је суштина строго цртање по природи, евентуално кроз перспективу. Јуришајући на сликарску тврђаву само после озбиљних и утврђених студија могао је освојити себи слободу која се наметала извлачењем суштине из предходног припремног рада.

Данас се са часним изузецима веома брзо прескачу таква претходничка методска трагања и веома брзо улази у један аксиомаски круг који се назива лични стил.

5.

Хер Криге је семинарист, вајар, млад човек, низак, суво-

њавог лица на коме се затежу мишићи, вешт са рукама и за воланом, ћудљив, заљубљен у лиру као »инструмент који најнежније успоставља хармонију душе са спољним реалним светом«, одан теозофији, склон мистици, пасионирани изучавалац астрономије и астрологије. Жена му је такође мала, испијена, сува и мишићава као да је створена од једне његове половине, са израженим венама на рукама и ногама: иако млада делује доста старија. Имају двоје мале деце, треће на путу, и како ми рекоше живе доста тешко, мада им је стандард у кући на нивоу; он се мучи, тражи могућности за рад, велики је хазардер; да би издржавао породицу радио је као шофер у једној фирми, али је због смеле вожње свакодневно фирма добијала казне за прекршаје које би он направио. И без много сентименталности отпуштен. Радио још којешта, истовремено покушавао да ствара. Колико сам видео то што прави, пуно је мистичног религиозног заноса, а извор је, пада у очи одмах, Барлах. Како ми је после са задовољством показао комплетан алат за обраду дрвета и обраду камена који је купио у Минхену.

Нисам био у могућности за кратко време да упознам остале уметнике, али сам видео у Каселу изложбу уметника из целе области средњег Есена, чудан конгломерат заступљених најразличитијих схватања и могућности, од ангажованих и протесних дела, објеката и схватања нове фигурације до стаклорезачког и јефтинег кича — сви равноправно заступљени. Запажа се одмах да су »еснафски« подељени у групе и групације и да једино тако имају могућности за излагање и пласман. Већина књижара има посебан одељак где се могу купити оригинали: цртежи, графике, скице и слике мањег формата, са педантно обрађеним подацима о делу које се продаје, чак, на пример, и »рађено у 29 боја«, а могу се срести и имена Хорст Антеса, П. Негела, Хундертвасера и др. Касел, иако приређује сваке

По
в
џ

четврте године велику светску манифестацију ДОКУМЕНТА, не видим да живи или дише на сликарски начин као на пример Париз или Минхен. Колико сам разговарао са људима интелектуалцима доста су резервисани према најмодернијим струјањима и неки чак ДОКУМЕНТА не схватају озбиљно. То је више ситост, засићеност темама или одсуство тема, тако мисле. Сликари који излаже објекте — столице преструганих ногу до пола по дијагонали, обојених једним тоном, са локвом тог тона на постољу, изражава, такође, немоћ, немогућност да се изрази, као што дрво као материјал не може да се истони. Исто тако и уметник који излаже увећана у црно обојеном дрвету слова ЛИЦХТ (светлост) са сенком слова на поду, изражава негативитет материје светлости, односно могућност негативног времена. И да ли шта још?

Из разговора са хер Тиршом, колекционаром архитектонских и сликарских дела из Минхена добио сам потврду предодбе о вакуму који је настао у кретањима у уметности данашњег тренутка. О једној нултој тачки која би заустављену мисао понела у нове сфере. »Запад је сит запада, рекао ми је хер Тирш, а млади људи из свих крајева света долазе, диве се и доносе нам оно што ми већ имамо, као да не желе показати оно што носе собом, што им је усађено, невинно, неочекивано и ново у ду-

ху«. За њега је исток све од Беча па наовамо, »а колико благо ви имате, што је недоступно свету, рече, треба да знате како да нам га покажете«. »ТО ЈЕ ЧУДАН И ВИТАЛАН МЕНТАЛИТЕТ, ЊИХ СА БАЛКАНА (чух после да говори како ја не бих разумео); СВИ ОНИ КАДА ДОЂУ АКО НЕ НАЂУ ОНО ШТО ТРАЖЕ, ОБАВЕЗНО СЕ ВРАЋАЈУ НАТРАГ«.

6.

Моралност боје? Млади људи мисле да могу преко ноћи освојити свет, а губе контакт са природом. Цртати све, све што те окружује, где дишеш. Студирати какве су уши магарца, какве су очи крава, какве нам облике нуди корење. Ако одете у Сплит немојте гледати само Диоклецијанову палату. Боје које се доживе увек су нове. Нису само у цветном нару, плавичастим кубетима манастира, зеленом ваздуху, зеленим сенкама на инкарнату, брежуљцима са модриим купусом у бањчама поред Мораве, звезданим ноћима на Копанолику, путовањима на воловским колима кроз зреле кукурузе, у сенкама, у одсјајима, у заљубљеном оку драге особе. Ми у томе јесмо, ми смо део тога, па кад се мало удаљимо можда боље видимо и више осећамо. Па и са носталгијом. Без укуса носталгије у устима обично се мање воли.